

ČRNOČELI SRAKOPER

// Ivan Kljun

Dobesedni prevod latinskega imena črnočelega srakoperja Lanius minor je "mali mesar".

Zloglasno mesarsko ime je črnočeli srakoper podedoval po večjem bratu, velikem srakoperju (Lanius excubitor), ki redno lovi ptice in male sesalce ter jih shranjuje tako, da jih nabada na trnje. Črnočeli srakoper pa pogosteje lovi talne hrošče, redkeje tudi manjše ptice. Plen le redko nabode na trnje.

Samec ČRNOČELEGA SRAKOPERJA (*Lanius minor*) ima izrazito črno čelo in rožnate prsi.

foto: iStock

Črnočeli srakoper je srednje velika ptica pevka (19–21 cm). Primerjamo ga lahko z velikostjo škorca (*Sturnus vulgaris*), ki je le malce večji. Po obarvanosti je podoben velikemu srakoperju. Ločimo ga po izrazito črnem čelu, rožnatih prsih pri samcih in manjši velikosti. Samice imajo v nasprotju s samci temno sivo čelo, prsi pa so manj izrazito rožnate. Mladi osebki so bolj rjave barve, predvsem hrbet, ki v primeri z odraslimi ni siv. Poleg tega mladi osebki nimajo črnega čela, prsi pa so bele. Ob pozornem opazovanju je tako zamenjava z velikim srakoperjem malo verjetna, dodatno pa se vrsti ločita v času pojavljanja. Veliki srakoper pri nas prezimuje in se le izjemoma pojavlja še v maju. Nasprotno se v prvih dneh maja črnočeli srakoperji komaj vračajo s prezimovališč. Črnočeli srakoper je izrazito selivska vrsta, ki prezimuje v državah južne Afrike na območju Kalaharijske depresije.

MLADOSTNI OSEBKI v nasprotju z odraslimi nimajo črnega čela.

foto: Simon Kovačič

UPADANJE POPULACIJE

Črnočeli srakoper je ptica odprte krajine s posameznimi drevesi in grmi. Potrebuje velike odprte površine in območja deloma golih tal. Tako kot v srednji in zahodni Evropi je tudi pri nas v zadnjih desetletjih doživel strm upad številčnosti in začel lokalno izginjati. Nekoč je veljal za pogostega gnezdilca nižinske Slovenije. V 20. stoletju pa je sledil močan upad populacije. Na severnem delu Slovenskih goric, kjer je bila največja zgostitev gnezdečih parov, je nazadnje gnezdil leta 1997. Z lokalitet v okolici Ljubljane ter s številnih drugih je izginil že v prvi polovici 80. let. V obdobju popisov za Novi ornitološki atlas gnezdil Slovenije od leta 2002 do 2017 je izginil iz Bele krajine (2008) in Jovsov (2010). Zadnji podatki o gnezditvi kažejo na 2-3 pare v Vipavski dolini in 4 pare na Šentjernejskem polju. Na Šentjernejskem polju je bilo največje število, kar 13 gnezdečih parov, zabeleženo leta 2005. Od takrat naprej je sledil strm upad.

KAKO NAJ OHRANIMO POPULACIJO

Z namenom ohranitve populacije in izboljšanja življenjskega prostora črnočelega srakoperja na Ajdovskem polju smo na DOPPS-u v letu 2017 pričeli s projektom VIPava. Z zasaditvijo drevesnih pasov, postavitvijo prež in zasaditvijo cvetnih pasov mu bomo trajno izboljšali življenjski prostor in tako omogočili dolgoročno povečanje lokalne populacije.

Pri črnočelih srakoperjih gnezdo gradita oba, samec in samica. Navadno ga postavitva v rogovilo na stranski veji drevesa, 4-12 m visoko. Gnezdo tvori ohlapna struktura vejic, steblik in trav, not-

ranjost pa je lahko obložena z dlako, perjem ali koreninicami. Najraje izbirajo osamljena drevesa v odprti krajini ali linije dreves, kot so drevoredi. Pred posegi v okolje z namenom uravnavanja mokrotnih tal (agromelioracijski posegi) v začetku 80. let so bili takšni drevesni pasovi zelo pogosti po celotni dolini. Drevesa so razmejevala različne parcele, travnike, njive in vrtove ter jih ščitila pred škodljivimi učinki močne burje. Z agromelioracijskimi posegi je bila večina drevja v dolini odstranjena, načrti o zasaditvi novih protivetrnih pasov pa niso bili v celoti izpolnjeni. Tudi v tistih delih, kjer so posadili drevesne pasove, vzdrževanja ni bilo, zato so na več mestih drevesa propadla ali so jih posekali. Agromelioracija je tako prinesla potrebno povečanje obdelovalnih površin in donosov v Vipavski dolini, zaradi naglega in nepremišljenega ukrepanja pa tudi težave za okolje in naravo. V projektu VIPava bomo zaradi pomanjkanja mest za gnezdenje posadili vsaj 150 dreves. Ta bodo prispevala k ohranjanju črnočelega srakoperja, poleg tega pa tudi k zmanjšanju negativnega vpliva burje na obdelovalne površine.

NEPOGREŠLJIVE LOVILNE PREŽE

Za uspešno gnezdenje so za črnočelega srakoperja pomembne tudi lovilne preže, od koder ima dober pregled nad okolico. Občasno lahko srakoperji tudi lebdijo v zraku in tako iščejo plen, vendar je takšen način lova energijsko zelo potraten. Črnočeli srakoper v Vipavski dolini uporablja količke ograj pašnikov, topole, podporne kole v vinogradih in druge strukture. Leta 2015 so prostovoljci DOPPS za lovilne preže postavili kole, ki jih srakoperji sedaj tudi uporabljajo. Žal je bila večina teh kolov

kasneje odstranjena. V projektu VIPava smo ob melioracijskih jarkih postavili 50 lovilnih prež, ki jih v hladnem obdobju leta zaradi vzdrževalnih del v jarkih pospravimo.

KAJ PA PLEN?

Dejavnik, ki prav tako bistveno vpliva na to, ali bo črnočeli srakoper poselil območje, je dostopnost plena. Njegov najpogostejši plen so talni hrošči (krešiči), kobilice in murni. Črnočeli srakoper ne lovi v visoki vegetaciji, ampak izbira nizko in redko poraščena tla, ki so lahko tudi delno ali v celoti gola. Na Ajdovskem polju so takšna zemljišča redka, kar kaže podatek Petra Krečiča, da srakoperji iščejo plen celo 500 m od gnezda. V projektu VIPava bomo s kmeti določili t. i. cvetne pasove, ki bodo rabili kot lovni življenjski prostor. Pasove bomo zasejali s senenim drobirjem, redno kosili in tako ohranjali nizko rastje.

Našteti ukrepi bodo pomemben korak k dolgoročni ohranitvi črnočelega srakoperja v Vipavski dolini, poleg tega bomo z raziskavami ugotovili, kakšna življenjska okolja vrsta potrebuje, in ji tako lahko v prihodnje še bolj pomagali.

VIRI

- SEIDENSACHER, E. (1864): Die Vögel von Cilli. – *Mitteilungen des Naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark* 2: 57–90.
- REISER, O. (1925): Die Vögel von Marburg an der Drau. – *Mitteilungen des naturwissenschaftlichen Vereines Steiermark* 61: 1–143.
- GABRIJELČIČ, Z., UŠAJ, H., KODRIČ, I., POŽENEL, A., GORKIČ, M. & OSMUK, N. (1996): Vipavska dolina včeraj, danes, jutri. – *Mišičev vodarski dan* '96.

Črnočeli srakoper poseljuje **ODPRTO KULTURNO KRAJINO** s posameznimi drevesi, predeli nizke vegetacije in odprtih, deloma golih tal. Taka območja, kot je tudi Ajdovsko polje, so v Sloveniji redka.

foto: **Peter Krečič**

